

Aan: Burgemeester en wethouders gemeente Ommen
Van: Adviesraad Sociaal Domein Ommen
Datum: 4 maart 2024
Betreft: Advies beleidsplan Geldzorgen, Armoede en Schulden 2024-2028

Inleiding

Onze Adviesraad heeft uw Concept beleidsplan Geldzorgen, Armoede en Schulden 2024-2028 ontvangen. Dit plan is op onze vergadering van 14 februari 2024 toegelicht. Bij deze lichten we ons advies toe.

Ons advies kent drie hoofdlijnen. We zullen:

1. Nader ingaan op de ambitie van het beleidsplan;
2. Plaatsen kanttekeningen bij de doelgroep;
3. En lopen op een enkel punt vooruit op uitvoeringskwesties.

We zijn ons ervan bewust dat dit laatste in uw ogen wellicht nog niet aan de orde is. Wij menen echter dat sommige uitvoeringskwesties vroegtijdig onderkend moeten worden, het bovendien denkbaar is dat deze nog niet in beeld waren en daarmee mogelijk meer tijd vragen om goed in te richten.

1. Ambitie

Het demissionaire kabinet hanteert drie doelstellingen, met als streefdatum 2030:

1. Het aantal mensen dat in armoede leeft is in 2030 gehalveerd ten opzichte van 2015;
2. Het aantal huishoudens met problematische schulden is dan ten opzichte van 2015 gehalveerd;
3. Het aantal kinderen dat opgroeit in armoede is in 2030 de helft van dat van 2015.

Ten opzichte van deze - ambitieuze - doelen steken de in het beleidsplan geformuleerde doelen wat mager - maar mogelijk realistischer – af. Wij onderkennen dat de gemeente in een lastig parket zit. Gemeenten hebben te maken met wettelijke beperkingen, zoals het verbod op het voeren van inkomenspolitiek. Wel kan een gemeente grenzen verkennen, bijvoorbeeld op het punt van terugvorderen of toestaan van inkomsten bovenop de bijstand. Zorgen voor bestaanszekerheid voor alle inwoners is daarmee voor een gemeente uitgesloten. De gemeente moet zich beperken tot minimabeleid. Om die reden vinden wij het van groot belang dat het voornemen is uitgesproken om de inkomensgrens voor participatie op te trekken naar 120% van het wettelijk sociaal minimum.

Wij menen echter ook dat het belangrijk is dat **alle** inwoners die zich zorgen maken over geld het **gevoel** krijgen dat ze gehoord worden. Bestaanszekerheid is een veel gebruikte term om dat gevoel samen te vatten. De term wordt geassocieerd met handelen door de overheid. De inwoners van onze gemeente hebben verwachtingen van het gemeentebestuur op dit punt. Verwachtingen die niet altijd waargemaakt kunnen worden - en ook niet altijd realistisch zijn. In het plan wordt dit relatief laat verwoord (pagina 10) door uit te leggen dat landelijk beleid grotendeels bepalend is. Er worden voorbeelden genoemd. Het zou ons gemeentebestuur sieren als zij in een nota als deze al in het begin van het stuk onomwonden laat blijken, compassie te hebben voor mensen die soms al langere tijd, of zelfs hun hele leven, in een situatie van gebrekkige bestaanszekerheid leven.

Geef als gemeente duidelijk en onomwonden aan waar je voor staat als het gaat om armoede en bestaanszekerheid als maatschappelijk verschijnsel. En formuleer daarop scherp welke beperkingen een gemeente kent om te handelen, als het gaat om oplossingen voor dat verschijnsel. Maak ook duidelijk of (en zo ja waar) de gemeente grenzen zoekt in de bestaande kaders

Bij de beleidsuitgangspunten (pagina 11) wordt gepleit voor een integrale aanpak, waarbij wat de inwoner nodig heeft centraal staat. Daarbij passeren verschillende vormen van armoede de revue: in de gezondheid, bij de kosten van energie, etc. Daar missen we een belangrijk beleidsterrein: volkshuisvesting. Zoals bekend wil minister de Jonge dat alle gemeenten ten minste 30% sociale huurwoningen bouwen. Dat voorkomt de vlucht van mensen met weinig middelen naar plaatsen waar goedkope woningen voorhanden zijn.

Wij pleiten ervoor om, in samenspraak met Vechtdal Wonen, een ambitieuze doelstelling op te nemen voor ruim voldoende betaalbare huisvesting, waaronder ook flexwoningen voor tijdelijke (nood-)situaties.

2. Doelgroep

In 2012 verscheen 'Armoedebeleid in Ommen', een rapport opgesteld in opdracht van de Rekenkamer. Zij geven onder meer de volgende definities van armoede (pagina 5):

1. Lage-inkomensgrens: deze grens gaat uit van het bedrag dat nodig is voor minimale basisbehoeften zoals voedsel, kleding, wonen en bijvoorbeeld persoonlijke verzorging.

2. Niet-veel-maar-toereikend principe: hier wordt een bredere definitie van armoede gehanteerd door ook kosten voor ontspanning en sociale participatie mee te nemen. Met andere woorden: 'Ook iemand die te weinig geld heeft om te kunnen participeren in de samenleving, is in deze benadering arm.'

Het lijkt erop dat in het beleid 2024-2028 de tweede definitie gevolgd wordt:

Armoede is het niet hebben van (gezond) voedsel, huisvesting, goede gezondheidszorg of niet kunnen doorleren, maar ook het maatschappelijk niet kunnen meedoen aan bijvoorbeeld sport, schoolactiviteiten, uitstapjes of door het ontbreken van toegang tot internet.

Zodra echter gesproken wordt over feiten en cijfers komt de definitie die uitgaat van een inkomensgrens ter sprake. Terwijl je onder de bredere definitie ook mensen met een hoog inkomen die kampen met - ten opzichte van hun inkomen - zeer hoge vaste lasten (energie, gezondheid) kunt scharen. Ook werkende armen, waaronder veel mede EU-burgers, verdienen hier vermelding. En - gelukkig is daar aandacht voor – ingrijpende gebeurtenissen kunnen mensen van het ene op het andere moment in een situatie van geldzorgen storten. U schrijft dat een goed gesprek met aandacht, vanuit het gedachtengoed van 'Positieve

Gezondheid' als methode, breder moet worden gebruikt in een nog in te richten infopunt. Daartoe bent U, begrepen wij, onder meer te rade gegaan bij de gemeente Dalfsen. Complimenten voor deze aanpak, om ook buiten het eigen kader te kijken naar mogelijkheden. Het lijkt ons ook zeer wenselijk dat u de kennis van mensen met ervaring wilt benutten.

U haakt aan bij het Integraal Zorgakkoord en Gezond Actief Leven Akkoord. Elders wordt verwezen naar het feit dat mensen die in armoede leven sterker te maken krijgen met mentale en fysieke beperkingen. Wij menen hier een spanningsveld te zien, met potentieel kwalijke gevolgen, tussen de autonomie van de inwoner met al zijn beperkingen enerzijds en goedbedoelde hulp in leren omgaan met geld en gezondheid anderzijds. Wie inwoners serieus wil nemen, zal hier een balans in moeten vinden. Ook bij de inrichting van het infopunt wordt gesteld dat het denken vanuit de inwoner, in plaats van uitsluitend vanuit wet- en regelgeving, nadrukkelijk aandacht blijft verdienen. Deze benadering onderschrijven wij van harte en het besef van dit spanningsveld is een compliment waard. Wij zouden een stap verder willen zetten:

Wij adviseren om aan de balans tussen denken vanuit de leefwereld van de inwoner en reageren vanuit de systeemwereld van de overheid een meetbare doelstelling te koppelen. Bijvoorbeeld via een 'outtakegesprek'

We willen bij de inrichting van een dergelijk infopunt nadrukkelijk aandacht vragen voor de mede-EU burger, die hier komt werken. De commissie Roemer heeft over de problematiek van deze groep geadviseerd. De provincie Brabant experimenteert sinds afgelopen najaar met een infopunt wat zich samen met werkgevers en andere stakeholders - richt op deze groep. Het gaat hier vaak om werkende armen, met een flexcontract en wankel huisvesting. Regelgeving voorziet bijvoorbeeld onder bepaalde omstandigheden in recht op een bijstandsuitkering (en in andere omstandigheden is dat recht er niet: Stimulansz verschaft hierover in 2017 enige duidelijkheid in het paper "Handreiking migranten en bijstand"). Waarschijnlijk zijn de rechten en plichten te weinig bekend bij deze mensen. Het VNG paper "bescherming kwetsbare arbeidsmigranten, een barrièremodel" behandelt tips voor gemeenten.

Wij adviseren om bij de inrichting van een infopunt (op termijn) te streven naar breed beschikbare kennis, voor een breed spectrum van doelgroepen. En hierin een breed veld van stakeholders te betrekken, waaronder werkgevers

3. Uitvoering

Een van de nieuwe instrumenten die worden genoemd is het ambtshalve verstrekken van de individuele inkomenstoelage. Dat is een novum, waar alleen de gemeente Utrecht voorging, begrepen we uit de toelichting. Het is effectief en ook efficiënt. Er is echter ook een risico. Mensen in armoede hebben vaak weinig 'doe vermogen': men legt zich neer bij de situatie omdat stappen die tot verbetering kunnen leiden te moeilijk zijn, ofwel teveel risico meebrengen -bijvoorbeeld verlies van toeslagen bij inkomensverbetering door tijdelijk werk. Wie langdurig in armoede leeft ontwikkelt een tunnelvisie die niet verder reikt dan het overleven van de huidige dag. Het is vaak niet in de laatste plaats een overheid(-dienst) die met het invorderen van schulden geen rekening houdt met de situatie van de betrokkene.

Wij adviseren om duidelijke kaders te ontwikkelen, en terughoudend om te gaan met (op rechtmatige gronden) terugvordering van (ambtshalve verstrekte) inkomenstoelagen